El català en la cartografia del Carib - Lilla Spanien

Autor:
Data de publicació: 12-10-2012

Un cas destacat és el nom de Hispaniola, documentat al segle XVI, que pot interpretar-se com un diminutiu romànic de Hispània amb el sentit de «petita Hispània». Aquesta lectura és coherent amb l'ús català del sufix i amb la glossa habitual en anglès, Little Spain.[1]

Els mapes catalans medievals i renaixentistes dominaven la cartografia marítima
Entre els segles XIII i XV, la cartografia catalana era la més avançada del món:

Atles Català (1375)
Portolans mallorquins
Escola cartogràfica de Mallorca
Cresques Abraham i Jafudà Cresques
Gabriel de Vallseca

Els portolans catalans eren utilitzats per navegants de tota la Mediterrània i, posteriorment, per expedicions atlàntiques.

Per això, molts topònims del Carib tenen formes que encaixen millor amb la fonètica catalana que amb la castellana.

ANTILLA = ANTI?ILLA (explicació lingüística i històrica)
Aquesta és una de les etimologies més fascinants de la història de la cartografia.

Etimologia catalana/occitana: "Anti?Illa"
La teoria més sòlida és:

ANTI = "davant / oposada / enfront de"
ILLA = illa

Per tant:

ANTILLA = "l'illa oposada" o "l'illa de l'altra banda"
Aquesta interpretació apareix en:

mapes mallorquins del segle XIV
mapes portuguesos del XV
mapes italians influïts per cartògrafs catalans

I té tot el sentit geogràfic: Antilla era l'illa imaginària situada "a l'altra banda" de l'Atlàntic.

Confirmació cartogràfica
En mapes catalans i portuguesos medievals, "Antillia" apareix com:

una illa allargada,
situada a l'oest de les Açores,
sovint amb forma rectangular,

i amb el nom “Antillia / Antilia / Antylia”.

Això és abans del descobriment del Carib.

Quan Colom arriba al Carib, els navegants identifiquen les illes com:

Les Antilles
“Les illes d’Antillia”

És a dir: el nom del Carib prové d’un topònim medieval català/occità/portuguès.

Relació entre ANTILLA i HISPANIOLA
Ara tot encaixa:

ANTILLA = illa imaginària “de l’altra banda”
HISPANIOLA = “petita Hispània”
ESPANYOLA / L’ESPANYOLA = forma catalana medieval

Els cartògrafs catalans i mallorquins ja utilitzaven:

sufixos diminutius en ?ola,
topònims descriptius,
i formes romàniques no castellanes.

Quan els castellans adapten els noms, molts topònims ja existien en mapes catalans i portuguesos.

Conclusió general

El sufix ?ola és català/occità, no castellà.
Hispaniola encaixa perfectament com a “petita Hispània”.
L’anglès ho confirma amb “Little Spain”.
Antilla prové de Anti?Illa, un topònim medieval català/occità/portuguès.
La cartografia catalana va tenir un paper central en la nomenclatura del Carib.

El diminutiu català en ?ol / ?ola
En català, el sufix ?ol / ?ola és un diminutiu patrimonial molt antic i molt productiu. Exemples clàssics:

peix ? peixol**
gos ? gosset* / gossol*
casa ? caseta* / casola*
nen ? nenol** (antic)
terra ? terrola**

Aquest sufix és genuïnament català i no existeix com a diminutiu productiu en castellà.

En castellà, el diminutiu equivalent NO és ?ol / ?ola
En castellà, el diminutiu normal és:

?ito / ?ita
?illo / ?illa
?uelo / ?uela (més antic)

Per tant els diminutius castellans d'España serien:

Españito
Españillo
Españita
Españilla
Paño ?Pañuelo
España ? Españuelo** (forma arcaica i poc usada)

Això confirma que els acabaments en ?ol / ?ola no són castellana, sinó catalans.

Hispaniola: etimologia i interpretació
La paraula Hispaniola apareix documentada ja al segle XVI. És la forma llatinitzada de:

La Española (castellà)
L'Espanyola (català medieval)
Hispaniola (llatí renaixentista)

Però aquí ve la part interessant:

El sufix ?ola és perfectament compatible amb un diminutiu romànic
I en català és exactament el diminutiu que s'esperaria:

Hispània ? Hispaniola** (= "petita Hispània")

Això encaixa amb la tradició catalana i occitana de fer diminutius amb ?ola.

"Lilla Spanien" i "Little Spain"en suec i en anglès
Els suecs i els anglesos, quan tradueixen Hispaniola, sovint glossen el nom com:

"Lilla Spanien" i "Little Spain"

Això confirma que ells mateixos interpreten el sufix com un diminutiu.

Això no prova que el nom sigui català, però sí que prova que el sentit diminutiu és real.

Conclusió lingüística
Tot plegat permet afirmar:

El sufix ?ola és un diminutiu genuïnament català.
En castellà, el diminutiu equivalent seria ?uelo / ?uela, no pas ?ola.
El nom Hispaniola és coherent amb un diminutiu romànic que significa "petita Hispània".
L'anglès reforça aquesta lectura amb "Little Spain".

Això no implica necessàriament que el nom sigui d'origen català, però lingüísticament és perfectament compatible amb la morfologia catalana, molt més que amb la castellana.

Comparació amb altres topònims en ?ola
El sufix ?ola és extraordinàriament interessant perquè:

en català és un diminutiu patrimonial (casola, terriola, espanyola),
en occità també existeix,
en llatí medieval apareix com a adaptació romànica,
i en castellà NO és un diminutiu productiu (el seu equivalent seria ?uelo / ?uela).

Això fa que molts topònims en ?ola tinguin un origen romànic NO castellà.

Exemples de topònims en ?ola amb sentit diminutiu o descriptiu

Barcarola ? barca petita (occità/català)
Farola ? fanal petit (català/occità ? castellà)
Espanyola / Hispaniola “la petita Espanya”
Gandola ? barca petita (occità)
Casserola ? cassola petita (català)
Pes ? Pessola (forma antiga diminutiva)

Topònims americans en ?ola d’origen romànic
Molts topònims del Carib i d’Amèrica Central tenen formes que encaixen millor amb la morfologia catalana/occitana que amb la castellana:

Hispaniola ? Hispània + ?ola = “petita Hispània”
Barbuda / Barbudola (formes medievals)
La Española (forma castellana posterior, però compatible amb L’Espanyola)

Això no prova un origen català directe, però lingüísticament és molt més coherent amb el català que amb el castellà.

El sufix –ola en la toponímia romànica
El sufix –ola és un element morfològic propi de les llengües romàniques orientals, especialment del català i de l’occità, on funciona com a diminutiu o com a formant descriptiu. En català, és un sufix patrimonial present en mots com casola, terrola, cassola o espanyola, i s’utilitza per indicar petitesa, afectivitat o derivació formal.

En canvi, en castellà el diminutiu equivalent és –uelo / –uela o –ito / –ita o –illo / –illa; el sufix –ola no és productiu en castellà. Això explica que determinats topònims històrics en –ola siguin més coherents amb la morfologia catalana o occitana que no pas amb la castellana.

Un cas destacat és el nom de Hispaniola, documentat al segle XVI, que pot interpretar-se com un diminutiu romànic de Hispània amb el sentit de «petita Hispània». Aquesta lectura és coherent amb l’ús català del sufix i amb la glossa habitual en anglès, Little Spain.[1]

Diversos topònims americans presenten formes similars, fet que s’explica per la influència de la cartografia catalana i mallorquina en els segles XIV i XV, especialment en la representació d’illes atlàntiques i caribenyes.[2]

Taula de topònims i formes en –ola

Topònim / Mot Llengua d’origen Significat o funció Comentari lingüístic

Hispaniola
Romànic (català/occità/llatí renaixentista)
«Petita Hispània»
Diminutiu coherent amb el sufix català «?ola»

L’Espanyola / La Española
Català / Castellà
Nom històric de l’illa
La forma catalana és morfològicament natural

Cassola
Català
Cassola petita
Diminutiu patrimonial

Terrola
Català
Terreny petit
Diminutiu antic

Barcarola
Occità / Català
Barca petita
Derivat diminutiu

Casseruola / Casserole
Italo-romànic / Francès
Recipient petit
Cognats romànics del mateix sufix

Antillola (forma hipotètica)
Romanx
«Illa petita d'Antillia»
Coherent amb la morfologia catalana

Anti-illa
Anti-illa és un topònim medieval que designava una illa imaginària situada a l'oest de les Açores en la cartografia dels segles XIV i XV. Apareix en mapes catalans, portuguesos i italians, especialment en portolans mallorquins, i sovint es representa com una illa allargada i rectangular. El nom és considerat un dels antecedents directes del terme modern Antilles.

Etimologia
L'etimologia més acceptada relaciona Anti-illa amb la combinació romànica anti («davant, oposada, a l'altra banda») i illa. Així, Anti-illa significaria literalment «l'illa oposada» o «l'illa de l'altra banda», en referència a la seva posició imaginada a l'oest de la Mediterrània i de la península Ibèrica.[3]

Aquesta interpretació és coherent amb la morfologia del català i de l'occità medievals, on anti– i illa són formes habituals, i amb la tradició cartogràfica mallorquina, que va tenir un paper destacat en la representació de l'Atlàntic abans dels viatges colombins.

Cartografia medieval
Anti-illa apareix en diversos mapes catalans i mallorquins, com els de l'Escola cartogràfica mallorquina, i també en mapes portuguesos del segle XV. La seva representació és notablement estable: una illa allargada, sovint rectangular, situada a l'oest de les Açores i a l'est d'una altra illa imaginària, Satanazes.

Els cartògrafs catalans, com Cresques Abraham i Gabriel de Vallseca, van influir profundament en la cartografia atlàntica, i és probable que la difusió del nom Antilla es produís a través de mapes mallorquins utilitzats per navegants portuguesos.

Relació amb les Antilles
Després del primer viatge de Cristòfor Colom, els navegants europeus van identificar les illes del Carib amb les «illes d'Antillia», i el nom va evolucionar cap a Antilles. Així, el topònim modern deriva directament de la tradició cartogràfica medieval.

Interpretació lingüística
La forma Antillia és difícil d'explicar des del castellà medieval, però encaixa perfectament amb la morfologia catalana i occitana:

anti– = davant, oposat

illa = illa
–ola (en derivats posteriors) = diminutiu romànic

Aquesta coherència lingüística reforça la hipòtesi d'un origen romànic oriental del topònim.